

RUNNING HEAD: SEKSUEEL DEBUUT EN DE INVLOED VAN PEERS

Seksuele ontwikkeling van adolescenten en de rol van peers

In hoeverre kan seksueel debuut van Nederlandse adolescenten van 13 tot en met 17 jaar worden voorspeld door verschillende factoren binnen de sociale context van peerrelaties?

Datum: 20 juni 2011

Vak: Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen (20060004210-3)

Docenten: Begeleider: Drs./ MSc Daphne van de Bongardt
Tweede beoordelaar: Dr. Ellen Reitz

Groep: 19

Studenten: Nina M. Boessen (3447316)
Kim M. van Galen (3215318)
Danielle P. H. Gillissen (3281639)
Laressa 't Jong (3658279)
Aukje C.G.M Megens (3252817)

Seksuele ontwikkeling van adolescenten en de rol van peers

Nina M. Boessen, Kim M. van Galen, Danielle P. H. Gillissen, Laressa 't Jong en Aukje C. G.

M. Megens

Universiteit Utrecht

Author note

Nina M. Boessen, Sociale wetenschappen, Universiteit Utrecht; Kim M. van Galen, Sociale wetenschappen, Universiteit Utrecht; Danielle P. H. Gillissen, Sociale wetenschappen, Universiteit Utrecht; Laressa 't Jong, Sociale wetenschappen, Universiteit Utrecht; Aukje C. G. M. Megens, Sociale wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Based on data also used in a previously published report.

With thanks to Drs./ MSc Daphne van de Bongardt and Dr. Ellen Reitz for assistance in manuscript preparation.

Correspondence concerning this article should be addressed to Nina Boessen, Sociale wetenschappen, Universiteit Utrecht, Heidelberglaan 1, 3584 CS, Utrecht.

Email: n.m.boessen@students.uu.nl

Abstract

Objective: For this study an existing longitudinal dataset of 470 Dutch adolescents was used to examine whether sexual debut of Dutch adolescents aged 13 to 17 years can be predicted by five different factors in the context of peer relations. The interaction effect of gender was also investigated. **Methods:** Participants were recruited from three high schools and completed annually questionnaires. Only wave 2 and 3 were used for the analyses. The sample consists of 52% girls and 48% boys and 90% of the participants are from Dutch origin. The predictors of the context of peer relations included the five factors in wave 2: quality of relationship with peers, feeling socially accepted, peer pressure misconduct and anti-misconduct, peer pressure conformity and involvement and frequency of contact with peers. The primary outcome sexual debut was measured a year later in wave 3. **Results:** The odds of reporting sexual debut increased with the degree of peer pressure misconduct, frequency of contact with peers and peer pressure involvement. There is no significant interaction effect of gender in this context. **Conclusions:** Peer pressure pro-misconduct, frequency of peer contact and peer pressure involvement were significant positive predictors of making sexual debut for Dutch adolescents. The findings of this study can be used for education programmes for adolescents. The results are of limited generalisability to all Dutch adolescents. An important recommendation for further research was the influence of pro-misconduct pressure on sexual debut because of the strong predictor of making sexual debut.

Keywords: Longitudinal - Adolescents – Peer relations – Sexual debut

Inleiding

De adolescentie is een belangrijke periode voor de seksuele ontwikkeling (Michels, Kropp, Eyre, & Halpern-Felsher, 2005). Tijdens de adolescentie is er sprake van een overgangperiode waarin peers steeds belangrijker worden ten opzichte van de ouders (Fuligni, Eccles, Barber, & Clements, 2001). Adolescenten gaan zich meer distantiëren van ouders en tegelijkertijd meer tijd doorbrengen met peers (Fuligni & Eccles, 1993; Kim, Conger, Lorenz, & Elder, 2001; Larson & Richards, 1991).

Over de onderwerpen rondom seksueel gedrag wordt meer met peers gesproken dan met ouders (de Graaf, Meijer, Poelman & Vanwessenbeck, 2005). Het seksueel debuut, de perceptie over seksualiteit en de attitude over de genderrollen zijn voorbeelden van gespreksonderwerpen met peers (Kinsman, Romer, Furstenberg & Schwarz, 1998).

Onderzoek naar seksualiteit in de adolescentie is met name gebaseerd op Amerikaans onderzoek, waar de normen en waarden met betrekking tot seksualiteit anders zijn dan in Nederland. De visie over seksueel gedrag verschilt tussen Nederland en Amerika. In Amerika wordt seksueel gedrag vaker gezien als risicogedrag, dit tot in tegenstelling tot Nederland. (Schalet, 2000). Het onderzoek ‘Seks onder je 25^e’ is een belangrijk onderzoek dat kijkt naar het seksuele gedrag van adolescenten in Nederland (de Graaf et al., 2005). Volgens de auteurs was er behoefte aan meer inzicht in het seksuele gedrag van adolescenten, met name omdat de seksuele gezondheid van adolescenten de laatste jaren sterk achteruit gaat.

Wanneer de overgang van meer gelijkwaardigheid en autonomie van ouders niet plaatsvindt, kunnen adolescenten zich meer gaan richten op hun peers (Drew, Berg, & Wiebe, 2010; Fuligni et al., 2001; Fuligni & Eccles, 1993; Goldstein, Davis-Kean, & Eccles, 2005). Een extreme vorm van deze afhankelijkheid wordt extreme peer oriëntatie (EPO) genoemd. Adolescenten die EPO laten zien zijn bereid om de regels van hun ouders te negeren, schoolwerk te laten liggen en hun eigen talenten voorbij te gaan voor populariteit bij hun

peers (Bogenscheider, Wu, Raffaelli & Tsay, 1998; Fuligni et al., 2001). Deze adolescenten zijn gevoeliger om deel te nemen in risicovol gedrag (Bogenscheider, et al., 1998; Fuligni et al., 2001; Goldstein et al., 2005). De hoeveelheid tijd die de adolescent doorbrengt met zijn peers (omgang met peers) blijkt een voorspeller te zijn voor het ondernemen van seksuele activiteiten (Barnes, Hoffman, Welte, Farrell, & Dintcheff, 2006), evenals het aantal seksueel actieve vrienden (Beadnell, Wilsdon, Wells, Morison, Gillmore & Hoppe, 2007; DiLorio, Dudley, Soet, & McCarty, 2004; Maxwell, 2002; Kinsman, et al. 1998; Romer et al., 1994; Upadhyay & Hindin, 2006). Onder omgang met peers wordt de frequentie van omgang met peers buiten school verstaan.

Veel adolescenten ervaren druk van hun peers om deel te nemen aan bepaald gedrag, zoals roken, spijbelen, feesten en seksueel gedrag (Friedlander, Connolly, Pepler, & Craig, 2007; Santor, Messervey, & Kusumakar, 2000; Whitbeck, Conger, Simons, & Kao, 1993). Hiermee wordt bedoeld dat deze adolescenten bepaald gedrag vertonen doordat zij zich daartoe gedwongen of uitgedaagd voelen door hun leeftijdsgenoten (Brown, Clasen, & Eicher, 1986). Mogelijk zijn adolescenten gevoelig voor peer pressure doordat ze door een periode van veranderingen gaan (Little & Rankin, 2001). Gevoeligheid voor de druk van peers vergroot de kans op het vertonen van eerdergenoemde gedragingen en daarmee ook de kans op het seksueel actief zijn (Allen, Porter, & McFarland, 2006; Crockett, Raffaelli, & Shen, 2006).

Daarnaast bestaat er druk van peers om zich te conformeren aan peers en te participeren in de peergroep. Peerconformiteit geeft aan in welke mate deze normen eigen gemaakt worden, onder invloed van de peergroep (Santor et al., 2000). Onder druk om te participeren wordt de invloed van peers verstaan om gezamenlijk tijd te besteden (Clasen & Brown, 1985). Er is behoefte aan autonomie, maar ook druk om te conformeren aan de peergroep en de behoefte om er bij te horen (Duck & Fortey, 2003). Het voorkomen van

negatieve emoties kan ook een reden zijn om te conformeren en te participeren (Berten, 2010; Lashbrook, 2000). Uit onderzoek blijkt dat het besluit om seksueel actief te worden hierdoor sterk wordt beïnvloed (Kinsman et al., 1998; Lashbrook, 2000; Michels et al., 2005; Prinstein, Meade, & Cohen, 2003; Zimmer-Gembeck, Siebenbruner, & Collins, 2005).

Ook de mate van sociaal aanvaard voelen is van invloed op het maken van seksueel debuut. Onder sociaal aanvaard voelen wordt onder andere de mate van geaccepteerd voelen door peers verstaan (Parker & Asher, 1993). Tijdens de adolescentie verandert de samenstelling van de peergroep. Groepen krijgen een meer gemengd karakter als het gaat om sekse. Hoe meer gemengd de groep is, hoe eerder de jongeren hun seksueel debuut maken omdat zij dan meer in contact zijn met de andere sekse (Connolly, Furman, & Konarski, 2002). Adolescenten die populair zijn, worden over het algemeen meer sociaal aanvaard dan adolescenten die minder populair zijn (Harton, & Latané, 1997). Uit longitudinaal onderzoek blijkt dat adolescenten die door anderen als populair gezien worden, ook seksueel actiever zijn (Mayeux, Sandstrom, & Cillessen, 2008).

Het zich sociaal aanvaard willen voelen kan bijdragen dat adolescenten zich eerder conformeren aan de peergroep (Lashbrook, 2000). Daarnaast ervaren adolescenten veel druk van peers met betrekking tot seksueel gedrag omdat ze erbij willen horen (Rosenthal et al., 2001; Selikow, Ahmed, Flisher, Mathews, & Mukoma, 2009; Skinner, Smith, Fenwick, Fyfe, & Hendriks, 2008).

Uit onderzoek is gebleken dat ook de kwaliteit van de relatie met peers van invloed is op seksueel debuut bij adolescenten (Ali & Dwyer, 2011; Jaccard, Blanton & Dodge, 2005; Sieving, Eisenberg, Pettingell & Skay, 2006; Halpern-Felsher, Kropp, Boyer, Tschann & Ellen, 2004; Upadhyay & Hindin, 2006). Onder kwaliteit van de relatie wordt de mate van steun van peers, hechting aan peers, communicatie en de gedeelde intimiteit met peers verstaan (Zimmer-Gembeck, 1998).

Uit onderzoeken komt naar voren dat adolescenten met een goede kwaliteit van de relatie met peers eerder seksueel debuit maken (Carlson & Rose, 2007; Connolly et al., 2002; Zimmer-Gembeck et al., 2005). Wanneer een adolescent meer goede vrienden heeft, voorspelt dat een eerder seksueel debuit (Prinstein, et al., 2003) dan wanneer adolescenten minder goede vrienden heeft (Ali & Dwyer, 2011; Meschke, Zweig, Barber, & Eccles, 2000). Hierbij spelen de normen van de groep ten aanzien van seksueel gedrag een belangrijke rol (Sieving et al., 2006; Skinner et al., 2008; Upadhyay & Hindin, 2006). Jongeren maken zelf eerder seksueel debuit als peers ook seks hebben gehad (Kinsman, et al., 1998; Sieving et al., 2006; Skinner et al., 2008; Wallace, Miller, & Forehand, 2008), mogelijk wordt hiermee geprobeerd respect te winnen van de peergroep (Sieving et al., 2006; Skinner et al., 2008).

Uit andere onderzoeken blijkt echter dat adolescenten die geen goede kwaliteit van de relatie met peers ervaren eerder seksueel debuit maken (Brendgen, Wanner & Vitaro, 2007; Wetherhill, Neal & Fromme, 2010). Daarnaast heeft onderzoek aangetoond dat adolescenten die wel een goede relatie hebben met peers minder verschillende seksuele contacten hebben (Henrich, Kathryn, Brookmeyer, Schrier, & Shahar, 2005) en vertonen minder seksueel risicovol gedrag (Okonkwo, Fatusi & Ilika, 2005).

In diverse onderzoeken is er ook gekeken naar het verschil tussen jongens en meisjes met betrekking tot de invloed van het peerconcept op seksueel debuit. Het onderzoek van Barnes en collega's (2007) wees uit dat er geen verschil is in mate van omgang met peers tussen jongens en meisjes.

Uit onderzoek is gebleken dat er geen verschil tussen jongens en meisjes is wat betreft het verband tussen de gevoeligheid voor de druk van peers en seksueel debuit (Allen, et al., 2006; Crockett, Raffaelli, & Shen, 2006). Maar meisjes ervaren over het algemeen minder druk van peers met betrekking tot seksueel gedrag dan jongens (Burack, 1999; DeGaston & Weed, 1996).

Volgens Smiler (2008) verklaart de factor ‘conformereren’ voor een groot deel de reden om seksueel actief te worden voor jongens. Ook bij meisjes wordt het seksueel debuut eerder beïnvloed door de sociale factoren van peerrelaties dan door puberale rijping (Zimmer-Gembeck et al, 2005). Verschillende peernormen over seksueel gedrag kunnen deels het verschil verklaren in seksueel debuut tussen verschillende geslachten (Hipwell, Keenan, Loeber, Battista, 2010).

Voorals meisjes met een laag zelfbeeld zijn gevoelig voor vroeg seksueel debuut als zij afgewezen worden door de peergroep (Brendgen, et al., 2007; Wheeler, 2010). De standaarden ten aanzien van seksueel gedrag verschilt voor jongens en meisjes. Waar jongens een hogere peerstatus verkrijgen door een vroeg seksueel debuut, is het voor meisjes juist een voorspeller van een lagere peerstatus (Kreager & Staff, 2009; Laflin, Wang, & Barry, 2008). Ook erbij willen horen en acceptatie van peers is een reden voor seksueel debuut, vooral bij meisjes (Skinner et al., 2008).

Uit onderzoek blijkt dat voor meisjes een goede kwaliteit van de relatie met peers van grotere invloed is op seksueel debuut dan voor jongens (Babalola, 2004). Meisjes met een goede kwaliteit van de relatie met peers maken eerder een seksueel debuut dan jongens (Meschke et al., 2000). Ook communiceren meisjes vaker over seksgerelateerde onderwerpen dan jongens (Lefkowitz, Boone, & Shearer, 2004)

Het doel van dit onderzoek was meer zicht krijgen op de invloed van peers op seksueel debuut van Nederlandse adolescenten. Deze bevindingen kunnen worden gebruikt voor seksuele voorlichtingsprogramma's voor adolescenten. Daarnaast kan er ingespeeld worden op peerconcepten die van grote invloed zijn op het maken van seksueel debuut. De centrale onderzoeksvraag hierbij was: ‘In hoeverre kan seksueel debuut van Nederlandse adolescenten worden voorspeld door verschillende factoren binnen de sociale context van peerrelaties?’ Deze onderzoeksvraag was opgedeeld in de volgende deelvragen: In hoeverre kan seksueel

debuut worden voorspeld door: a) de kwaliteit van relatie met peers, b) de mate van sociaal aanvaard voelen door peers, c) de mate van ervaren druk door peers om wel of geen risicogedrag te vertonen, d) de mate van ervaren druk om te conformeren aan en te participeren in de peergroep en e) de omgang met peers? Bij elk van deze peerconcepten is ook gekeken naar het interactie-effect van sekse op dit verband.

Verwacht werd dat de kwaliteit van de relatie met peers, sociaal aanvaard voelen, druk van peers om wel of geen risicogedrag te vertonen, druk van peers om te conformeren aan of te participeren in de peergroep en de mate van omgang met peers, allemaal seksueel debuut in wave 3 voorspellen. Daarnaast werd verwacht dat de kwaliteit van de relatie met peers voor meisjes een grotere invloed heeft op de voorspelling van seksueel debuut dan voor jongens. Voor de andere concepten wordt geen verschil tussen jongens en meisjes verwacht.

Methode

Design, steekproef en procedure

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een longitudinale bestaande dataset, bestaande uit drie waves (Reitz, 2004; Udell, Sandfort, Reitz, Bos, & Dekovic, 2010). Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de data verkregen in wave 2 en 3, afgenomen met een interval van één jaar. Alleen de participanten waarbij er in wave 2 nog geen sprake was van seksueel debuut zijn geselecteerd voor de analyse (N=455).

Deze steekproef bestaat uit 238 meisjes (52%) en 217 jongens (48%) in de leeftijd van 13 tot en met 16 jaar tijdens de wave 2 afname en 14 tot en met 17 jaar tijdens de wave 3 afname (wave 2: $M = 14.29$, $SD = 0.52$; wave 3: $M = 15.31$, $SD = 0.55$). Hiervan komen 411 adolescenten (90%) uit Nederland en 19 (4%) uit Marokko, Turkije, Suriname, Nederlandse Antillen en andere landen. Van 25 adolescenten (6%) is de nationaliteit onbekend. De

participanten vertegenwoordigen de volgende schoolniveaus: VMBO (N=245 of 54%), HAVO/VWO (N=178 of 39%), doublures (N=15 of 3%) en schoolverlaters (N=10 of 2%).

De vragenlijsten zijn in acht klassen op drie middelbare scholen individueel afgenomen. De ouders van de adolescenten is om passieve toestemming gevraagd. Minder dan één procent van de ouders heeft deelname geweigerd. In geval van absentie werd de vragenlijst naar het huisadres van de desbetreffende adolescent gestuurd. Bij non-respons werd de adolescent in kwestie opgebeld met de vraag om alsnog mee te doen aan het onderzoek. Tijdens de overgang van wave 2 naar wave 3 zijn er 58 adolescenten uitgevallen, voornamelijk doordat ze wegens diverse redenen tijdens de afname niet op school aanwezig waren.

Meetinstrumenten

In dit onderzoek wordt gekeken naar de voorspelling van seksueel debuit (SD) aan de hand van 1) de kwaliteit van de relatie met peers (KR), 2) de mate van sociaal aanvaard voelen door peers (SA), 3) de mate van ervaren druk door peers om wel of geen risicogedrag te vertonen (PP1), 4) de mate van ervaren druk door peers om te conformeren aan en te participeren in de peergroep (PP2), en 5) de mate van omgang met peers (OP).

Seksueel debuit is gemeten door middel van één item: “Ben je wel eens met een vriend/vriendin naar bed geweest”, met de antwoordcategoriën ‘ja’ of ‘nee’ (Udell et al., 2010).

KR is gemeten met een verkorte versie van de Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA; Armsden & Greenberg, 1987; Dekovic en Nboom, 1996; Nada Raja, McGee, & Stanton, 1992). Deze vragenlijst bestaat uit drie subschalen, namelijk communicatie (KR-C; bijvoorbeeld: “Ik vertel mijn vrienden over mijn problemen en zorgen”, vertrouwen (KR-VT; bijvoorbeeld: “Ik wou dat ik andere vrienden had”), en vervreemding (KR-VV; bijvoorbeeld: “Ik ben vaker boos dan mijn vrienden dat weten”). Elke

subschaal bestaat uit 4 items, gemeten op een 4-punts Likert schaal, met antwoordcategorieën variërend van 1 (*bijna nooit*) tot 4 (*bijna altijd*). In totaal zijn voorafgaand aan de analyses vijf items hergecodeerd. Per subschaal is een gemiddelde schaalscore berekend. De Cronbach's alpha voor de subschalen KR-C, KR-VT en KR-VV is respectievelijk .77, .74 en .52. De alpha voor KR is .82.

SA is gemeten met de Schoolvragenlijst/Sociaal Aanvaard Voelen (SVL/SAV; Smits & Vorst, 1982) Deze vragenlijst bestaat uit acht items ("Ik voel me in de klas vaak eenzaam"), gemeten op een 3-punts Likert schaal met antwoordcategorieën variërend van 1 (*dat is niet zo*) tot 3 (*dat is zo*). Vier items zijn voorafgaand aan de analyses hergecodeerd. Per respondent is een gemiddelde schaalscore berekend. De Cronbach's alpha is .77.

PP1 is gemeten met de Peer Pressure Inventory (PPI; Brown et al., 1986), subschalen pro-misconduct pressure (PP1-P; 10 items, bijvoorbeeld: "Hoe sterk is de invloed van je vrienden om sigaretten te roken?") en anti-misconduct pressure (PP1-A; 9 items, bijvoorbeeld: "Hoe sterk is de invloed van je vrienden om niet dronken te worden?"). De schalen zijn gemeten op een 4-punts Likert schaal, variërend van 1 (geen invloed) tot 4 (sterke invloed). Per respondent is een gemiddelde schaalscore berekende voor beide schalen. De Cronbach's alpha voor de schalen PP1-P en PP1-A is respectievelijk .65 en .92.

PP2 is ook gemeten met de PPI, namelijk de subschalen involvement (PP2-I; 10 items, bijvoorbeeld: "Hoe sterk is de invloed van je vrienden om naar feesten te gaan?") en conformity (PP2-C, 9 items, bijvoorbeeld: "Hoe sterk is de invloed van je vrienden om bij een groepje op school te horen?"). Beide schalen zijn gemeten op een 4-punts Likert schaal, variërend van 1 (geen invloed) tot 4 (sterke invloed). Voor beide schalen is per respondent een gemiddelde schaalscore berekend. De Cronbach's alpha voor de schalen PP2-I en PP2-C is respectievelijk .88 en .87.

OP is gemeten met de Vragenlijst naar Contact met Leeftijdsgenoten (VCL; Dekovic, 1996; Kandel & Davies, 1982). De VCL bestaat uit vijf items (bijvoorbeeld: “Hoe vaak ga je naar een feest?”) met antwoordcategorieën gemeten op een 6-punts Likert schaal, variërend van 1 (*nooit*) tot 6 (*elke dag*). Per respondent is een gemiddelde schaalscore berekend. De Cronbach’s alpha is .70.

Analyses

Respondenten met een missing value op seksueel debuut in wave 3 (N = 73) en één of meerdere outliers ($3 \text{ SD} > M < 3 \text{ SD}$) op de peerconcepten zijn niet meegenomen in de analyses. Missing values op de onafhankelijke variabelen in wave 2 zijn geïmputeerd door middel van multiple imputation (KR= 0.8%; SA= 0.5%; PP1-P= 0.8%; PP1-A 0,6%; PP2-C= 0.8%; PP2-I=1.1%; OP= 1.4%). De uiteindelijke steekproef waarmee de analyses zijn uitgevoerd bestaat uit 382 respondenten.

Voor de schaal KR is een factoranalyse uitgevoerd. Naar aanleiding van deze factoranalyse is besloten om zowel de gehele schaal, als de afzonderlijke subschalen mee te nemen in de analyses.

Met behulp van SPSS 18 is er door middel van Point-Biserial correlaties nagegaan of er significante verbanden zijn tussen de diverse peerconcepten en seksueel debuut. Gekozen is voor een Point-Biserial correlatieanalyse vanwege de nominale/dichotome afhankelijke variabele.

Bij een significant verband is middels een logistische regressieanalyse onderzocht in hoeverre het peerconcept in wave 2 seksueel debuut in wave 3 voorspelt. De invloed van sekse is hierbij meegenomen als interactievariabele. Voor het uitvoeren van de interactieanalyse zijn de scores gestandaardiseerd. De uitkomsten van de analyses zijn geïnterpreteerd aan de hand van een significantieniveau van $\alpha = .05$.

Daarnaast zijn de twee items “Hoe sterk is de invloed van je vrienden om seks te hebben met een jongen/meisje?” en “Hoe sterk is de invloed van je vrienden om je maagdelijkheid te bewaren?”, afkomstig uit respectievelijk de schalen PP1-P en PP1-A, ook als afzonderlijke variabelen in relatie tot seksueel debuut meegenomen in de analyses. Dit vanwege de directe gerelateerdheid van deze items met de afhankelijke variabele seksueel debuut.

Resultaten

Van de totale groep adolescenten ($N=382$) heeft 26% in wave 3 zijn seksueel debuut gemaakt. Er is geen significant verschil gevonden voor jongens en meisjes op seksueel debuut ($t=1.346$; $df=378$ $p=.178$). Jongens en meisjes hebben dus gemiddeld even vaak seksueel debuut gemaakt.

In tabel 1 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties van de diverse peerschalen weergegeven. Hier is te zien dat adolescenten gemiddeld 1.26 ($SD=.44$) scoorden op seksueel debuut. De data van de verschillende schalen zijn geanalyseerd door middel van een onafhankelijke t-toets om verschillen in gemiddelde scores tussen de groep jongens en meisjes na te gaan (zie tabel 1). Hieruit bleek dat er een significant verschil was voor de (sub)schalen KR ($t(380)=-5.15$, $p<.001$), PP1-P ($t(379)=2.22$, $p=.03$) en OP ($t(380)=8.61$, $p<.001$). Meisjes hadden gemiddeld een significant hogere score op de schaal KR. Jongens hadden gemiddeld een significant hogere score op de schalen PP1-P en OP.

(Insert tabel 1)

Vervolgens is onderzocht of er een verband is tussen seksueel debuut en de afzonderlijke (sub)schalen met een Pearson's Point-Biserial correlatie analyse (zie tabel 2). Hieruit is gebleken dat er een positief significant verband was met seksueel debuut voor de (sub)schalen PP1-P ($r_{pb}=.13$, $p<.01$), PP2-I ($r_{pb}=.11$, $p=.03$) en OP ($r_{pb}=.26$, $p<.01$).

Adolescenten die meer druk van vrienden ervoeren om risicogedrag te vertonen, meer druk van vrienden ervoeren om te participeren in de peergroep en een hogere mate van omgang hadden met peers scoorden gemiddeld hoger op seksueel debuit. Er is een negatief significant verband gevonden voor de subschaal KR-VV ($r_{pb} = -.09$, $p = .04$). Adolescenten die minder vervreemding ervoerden met betrekking tot hun peers scoorden gemiddeld hoger op seksueel debuit. Er is geen significant verband met seksueel debuit gevonden voor de (sub)schalen KR-VT, KR-C, SA, PP1-A en PP2-C. Voor deze (sub)schalen is het verband met seksueel debuit dan ook niet verder onderzocht.

Daarnaast is ook gekeken naar eventuele verbanden tussen de peerconcepten onderling. Een aantal concepten correleren significant met elkaar, zoals bijvoorbeeld de vier sub-schalen van PP1 en PP2, met uitzondering van de relatie tussen PP1-P en PP2-I. Daarnaast zijn er ook een aantal concepten met een zeer lage, niet-significante, relatie. Vooral de sub-schalen PP1-A en PP2-C vertonen weinig significante relaties met andere concepten.

(Insert tabel 2)

Vervolgens zijn de significante verbanden tussen de (sub)schalen en seksueel debuit nader geanalyseerd met een logistische regressie analyse om te onderzoeken of de peerconcepten voorspellende factoren zijn voor seksueel debuit (zie tabel 3). Hierbij is ook het interactie-effect van sekse meegenomen. KR-VV bleek een significante predictor te zijn voor seksueel debuit ($OR = 0.83$, 95% CI [0.72-1.04], $p = .05$). Hoe minder vervreemding adolescenten ervaren met betrekking tot hun peers, hoe meer kans ze hebben om seksueel debuit gemaakt te hebben. Deze relatie is sterker voor jongens dan voor meisjes ($p = .04$). PP1-P bleek ook een significante predictor voor seksueel debuit ($OR = 27.73$, 95% CI [2.05-374.44], $p = .01$). Hoe meer druk adolescenten van vrienden ervaren om risicogedrag te vertonen, hoe meer kans ze hebben om seksueel debuit gemaakt te hebben. Dit verband zal echter verder

onderzocht moeten worden, aangezien de extreem hoge OR (27.73) een zeer onwaarschijnlijke uitkomst is voor dit verband. Er was verder geen sprake van een significant interactie-effect van sekse op dit verband ($p = .23$). Ook PP2-I bleek een significante predictor op seksueel debuit ($OR = 1.60$, 95% CI [1.05-2.42], $p = .03$) Hoe meer druk adolescenten van vrienden ervaren om te participeren in de peergroep, hoe meer kans zij hebben om seksueel debuit gemaakt te hebben. Ook hier was er geen sprake van een significant interactie-effect van sekse ($p = .61$). Als laatste bleek OP ook een significante predictor te zijn voor seksueel debuit ($OR = 2.08$, 95% CI [1.55-2.78], $p = .01$). Hoe groter de omgang met leeftijdsgenoten van adolescenten, hoe meer kans zij hebben om seksueel debuit gemaakt te hebben. Wederom is er geen significant interactie-effect van sekse ($p = .38$).

(Insert tabel 3)

Extra analyses

Als extra analyse zijn de twee items druk om seks te hebben ('Hoe sterk is de invloed van je vrienden om seks te hebben met een jongen/meisje?') uit de schaal PP1-P en druk om je maagdelijkheid te bewaren ('Hoe sterk is de invloed van je vrienden om je maagdelijkheid te bewaren?') uit de schaal PP1-A afzonderlijk geanalyseerd in relatie tot de afhankelijke variabele seksueel debuit. De Point-Biserial correlaties zijn weergegeven in tabel 4. Alleen voor het item druk om seks te hebben is een significant resultaat gevonden ($r_b = .12$, $p = .01$).

(Insert tabel 4)

Vervolgens is een logistische regressie-analyse uitgevoerd voor dit item. In deze analyse is tevens het verschil tussen jongens en meisjes meegenomen als interactie-effect (zie tabel 5). Er is hierbij alleen sprake van een significant hoofdeffect van druk om seks te hebben ($OR = 1.45$, $p = .03$).

(Insert tabel 5)

Om te onderzoeken of er verschillen zijn tussen de ervaren druk van vrienden om wel of geen risicogedrag te vertonen in wave 2 en 3 is een t-toets voor gekoppelde steekproeven uitgevoerd. De scores op PP1-P in wave 2 verschilden niet significant van de scores in wave 3, $t(377) = -0.31, p = .75$. De scores op PP1-A in wave 2 verschillen wel significant van de scores in wave 3. Adolescenten ervaren in wave 3 gemiddeld minder druk van vrienden om geen risicogedrag te vertonen dan in wave 2, $t(377) = 2.06, p = .04$. Voor zowel druk van vrienden om wel risicogedrag te vertonen ($r = .36, p < .01$) als druk van vrienden om geen risicogedrag te vertonen ($r = .47, p < .01$) is er een sterk verband gebleken tussen de scores in wave 2 en wave 3 (zie tabel 6).

Tevens is onderzocht of een verschil in ervaren druk om te conformeren aan en te participeren in de peergroep tussen wave 2 en 3 verband houdt met seksueel debuit. Uit de resultaten is gebleken dat zowel PP2-I als PP2-C in wave 2 een significant verband toonden met de meting in wave 3 ($r = .51; p < .001$ en $r = .46; p = .001$, zie tabel 6). Bij de groep meisjes toonde PP2-I gemeten in wave 3, een positieve significante samenhang met seksueel debuit ($r_{pb} = .12; p = .045$) en toonde PP2-C in wave 3 een matig significante samenhang met seksueel debuit ($r_{pb} = .099; p = .082$). De Point-Biserial correlatieanalyse van de groep jongens leverden geen significante uitkomsten op. Een verschilscore in ervaren druk na een jaar, (gemeten door de absolute waarde in wave 3 minus de absolute waarde in wave 2), toonde echter geen significant verband met seksueel debuit voor beide concepten en seksen.

(Insert tabel 6)

Tabel 1

Beschrijvende statistieken voor zowel jongens als meisjes op de verschillende peerschalen

	Totaal	Jongens	</>	Meisjes	<i>t</i> (<i>df</i>)	<i>p</i>
SD						
N	381	178		203		
M (SD)	1.26 (0.44)	1.29 (0.46)	=	1.23 (0.42)	1.34 (379)	.18
KR						
N	381	178		203		
M (SD)	3.11 (0.44)	2.98 (0.32)	<	3.21 (0.03)	-5.15** (379)	<.01
SA						
N	377	177		200		
M (SD)	2.76 (0.31)	2.77 (0.25)	=	2.75 (0.36)	1.17 (375)	.12
PP1-P						
N	377	176		201		
M (SD)	1.22 (0.25)	1.24 (0.27)	>	1.19 (0.23)	2.22* (375)	.03
PP1-A						
N	381	178		203		
M (SD)	1.93 (0.94)	1.86 (0.92)	=	1.99 (0.96)	-1.36 (379)	.18
PP2-C						
N	381	178		203		
M (SD)	1.51 (0.44)	1.51 (0.44)	=	1.51 (0.44)	-0.07 (379)	.52
PP2-I						
N	381	178		203		
M (SD)	2.01 (0.55)	2.00 (0.54)	=	2.04 (0.55)	-0.83 (379)	.41
OP						
N	381	178		203		
M (SD)	3.32 (0.89)	3.45 (0.87)	>	3.21 (0.89)	8.16** (379)	<.01

Note: SD= seksueel debuut, KR= kwaliteit van de relatie, SA= sociaal aanvaard voelen, PP1-P= ervaren druk om risicogedrag te vertonen, PP1-A= ervaren druk om geen risicogedrag te vertonen, PP2-C= ervaren druk om te conformeren, PP2-I= ervaren druk om te participeren; OP= omgang met peergroep

p* < .05, *p* < .01

Tabel 2

Resultaten Pearson's Point-Biserial correlatie voor het verband tussen de verschillende peerconcepten in wave 2 en seksueel debuut in wave 3

	correlaties							
	SD	KR	SA	PP1-P	PP1-A	PP2-C	PP2-I	OP
KR	-.04							
SA	-.02	.29**						
PP1-P	.13**	.22**	.02					
PP1-A	-.02	-.01	.04	.24**				
PP2-C	.02	.01	.07	.45**	.24**			
PP2-I	.11*	.19**	.11*	.50	.40**	.58**		
OP	.26**	.23**	.29**	.22**	-.01	.01	.19**	

Note: SD= seksueel debuut, KR= kwaliteit van de relatie, SA= sociaal aanvaard voelen, PP1-P= ervaren druk om risicogedrag te vertonen, PP1-A= ervaren druk om geen risicogedrag te vertonen, PP2-C= ervaren druk om te conformeren, PP2-I= ervaren druk om te participeren; OP= omgang met peergroep

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tabel 3

Resultaten logistische regressie voor verschillende peerschalen in wave 2 als predictoren van seksueel debuut in wave 3

	OR	<i>p</i>	95% CI
KR-VV	.83	.05	[.72-1.04]
KR-VV*seks	.34	.04	[.11-1.11]
PP1-P	27.73**	.01	[2.05-374.44]
PP1-P*seks	0.23	.23	[.00-44.33]
PP2-I	1.60*	.03	[1.05-2.42]
PP2-I*seks	.69	.62	[.36, 1.32]
OP	2.08**	.01	[1.55-2.78]
OP*seks	1.30	.38	[.72-2.35]

Note: PP1-P= pro-misconduct pressure, PP2-I= ervaren druk om te participeren, OP= Omgang met peergroep, OR= Odd

Ratio; CI= Confidence Interval; gegevens zijn gestandaardiseerd voor analyseren interactie-effect

p* < .05, *p* < .01

Tabel 4

Point-Biserial correlaties tussen de afzonderlijke seks-items en de afhankelijke variabele seksueel debuut

	Seksueel debuut
Druk om seks te hebben	.12*
Druk om maagdelijkheid te bewaren	-.03

p* < .05, *p* < .01

Tabel 5

Resultaten logistische regressie analyse met druk om seks te hebben als predictor van seksueel debuut

	OR	<i>p</i>	95% CI
Druk om seks te hebben	1.45*	.03	[1.05-2.03]
Druk om seks te hebben*sekse	.67	.31	[.31-1.44]

Note: OR= ODD Ratio; CI= Confidence Interval; gegevens zijn gestandaardiseerd voor analyseren interactie-effect

p*<.05, *p* < .01

Tabel 6

Pearson's Point-Biserial correlatie resultaten voor verschil in wave 2 en 3 in ervaren druk om te conformeren en te participeren

	<i>r</i>	<i>p</i>
PP1-P w2 – PP1-P w3	.36**	<.01
PP1-A w2 – PP1-A w3	.47**	<.01
PP2-I w2 – PP2-I w3	.51**	<.01
PP2-C w2 – PP2-C w3	.46**	<.01

Note: w2= wave 2, w3= wave 3; PP1-P= ervaren druk om risicogedrag te vertonen, PP1-A= ervaren druk om geen risicogedrag te vertonen , PP2-C= ervaren druk om te conformeren, PP2-I= ervaren druk om te participeren

p* <.05, *p*<.001

Discussie

In dit onderzoek is er steun gevonden dat verschillende concepten binnen de sociale context van peers een voorspellende factor zijn voor seksueel debuit. De algemene onderzoeksvraag luidde: “In hoeverre kan seksueel debuit van Nederlandse adolescenten worden voorspeld door verschillende factoren binnen de sociale context van peerrelaties?” Deze onderzoeksvraag was opgedeeld in vijf deelvragen, waarbij aan de hand van eerdere onderzoeken verwachtingen waren opgesteld. Hierbij is ook naar het verschil voor beide seksen gekeken.

De eerste deelvraag had betrekking op de kwaliteit van de relatie met peers en in hoeverre dit seksueel debuit kon voorspellen. Verwacht werd dat de kwaliteit van relatie van invloed was op seksueel debuit en dat deze invloed groter zou zijn voor meisjes dan voor jongens. Dit verband werd echter niet gevonden. De subschaal mate van vervreemding bleek wel een samenhang te tonen met seksueel debuit. Adolescenten die meer vervreemding, isolement en afzondering van peers ervoeren, maakten later hun seksueel debuit dan adolescenten die dit niet ervoeren. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat adolescenten die meer vervreemding en afzondering ervaren, mogelijk weinig participeren in de peergroep en zo ook minder worden aangemoedigd om hun seksueel debuit te maken (Atkins & Hart, 2008). Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat adolescenten die meer vervreemd zijn van peers ook minder potentiële partners ontmoeten. Er kan sprake zijn van een mediërend effect, aangezien het hebben van een vaste relatie een sterke predictor is voor seksueel debuit (Little & Rankin, 2001). Het interactie-effect gold in hogere mate voor jongens dan voor meisjes. Jongens ervoeren meer vervreemding dan meisjes en hadden hierdoor later hun seksueel debuit.

De tweede deelvraag had betrekking op de mate van sociaal aanvaard voelen door peers en in hoeverre dit seksueel debuit kon voorspellen. Verwacht werd dat dit voor beide seksen gelijk was. De resultaten kwamen niet overeen met de verwachting, er werd geen

significant effect gevonden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er bij de participanten specifiek gevraagd is naar sociaal aanvaard voelen in de klas door klasgenoten, niet naar peers buiten de sociale context van de klas. Uit onderzoek van Berten (2009) is gebleken dat 20% van de adolescenten vrienden uit andere contexten dan die van school als belangrijker beschouwt en 70% beiden als even belangrijk beschouwt. Deze peers zijn nu niet meegenomen in het onderzoek en kunnen mogelijk voor andere uitkomsten zorgen.

Verder is er gekeken naar ervaren druk vanuit de peergroep. Verwacht werd dat druk om wel of geen risicogedrag te vertonen, te conformeren aan en te participeren in de groep leidden tot seksueel debuit. Daarnaast werd verwacht dat jongens meer druk ervoeren om risicogedrag te vertonen dan meisjes. Uit de gevonden resultaten bleek dat jongens inderdaad meer druk ervoeren om risicovol gedrag te vertonen dan meisjes. Ook toonden analyses aan dat adolescenten die meer druk ervoeren om risicovolle activiteiten te ondernemen eerder hun seksueel debuit maakten dan adolescenten die dit niet ervoeren. Het verschil tussen beide seksen had echter geen invloed op dit verband.

Ook de uitkomst dat het ervaren van een hogere druk om participeren in de peergroep samenhang met seksueel debuit, kwam overeen met de verwachting. Er werd geen verschil aangetoond voor beide seksen, wat ook verwacht werd. Dit verband kan mogelijk deels verklaard worden doordat adolescenten die veel participeren in de peergroep, zich in meer sociale contexten bevinden die daten en betrokken raken bij een relatie aanmoedigen (Abbott & Dalla, 2008).

Zowel de resultaten van ervaren druk om weerstand te bieden tegen risicovol gedrag en ervaren druk om te conformeren aan de peergroep gaven geen significant verband met seksueel debuit. Er werd verwacht dat beide concepten seksueel debuit zouden voorspellen. Voor het ontbreken van een significante effect kunnen meerdere verklaringen zijn. Het is mogelijk dat de adolescenten die de vragenlijst hebben ingevuld, zich niet bewust waren dat

ze druk ervoeren vanuit hun vriendgroep en hierdoor ontkennend antwoordden. Volgens de Jong en van Gemert (2010) is een van de vormen van groepsdruk ‘onbewuste aanpassing’. Hierbij passen groepsleden zich in gedrag en presentatie aan de groep aan, maar ervaren hun conformistische gedrag niet als aanpassing die plaats vindt onder groepsdruk. Het wordt ervaren als gedrag dat uit vrije wil plaats vindt. Wellicht was er bij de adolescenten ook sprake van onbewuste aanpassing. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat de adolescenten vanuit hun vrienden geen invloed ervoeren om te conformeren, maar vanuit een brede groep peers (bijvoorbeeld van klasgenoten, buurtgenoten, peers op een sportclub) die zij niet als vrienden beschouwden wel. Verder is het gevolg van de gehanteerde werkwijze om de data te verzamelen dat de grootte van het vriendschapnetwerk niet in kaart is gebracht. Er is geen onderscheid gemaakt tussen adolescenten met slechts één of enkele vrienden en adolescenten met een groot peernetwerk. Dit kan invloed gehad hebben op de resultaten, aangezien een groot vriendschapsnetwerk volgens Akers (1998) meer druk creëert om te conformeren dan een klein vriendschapsnetwerk.

De verwachting dat adolescenten die een hoge mate van omgang met peers vertoonden eerder hun seksueel debuut maakten, kwam overeen met de bevindingen in de literatuur. Adolescenten die veel tijd doorbrachten met peers, maakten eerder hun seksueel debuut dan adolescenten die minder tijd doorbrachten met peers. Er is hierbij geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes. Wel is gebleken dat jongens een hogere frequentie van omgang met peers vertoonden dan meisjes.

Als extra analyse zijn er twee specifieke concepten onderzocht die betrekking hadden op druk vanuit peers om seks te hebben en druk vanuit peers tegen het hebben van seks. Uit de resultaten is gebleken dat alleen de mate van ervaren druk vanuit vrienden om seks te hebben significant verband toonde met seksueel debuut. Adolescenten die meer druk ervoeren vanuit vrienden om seks te hebben, maakten eerder hun seksueel debuut. Dit komt overeen

met het onderzoek van Cense en van Dijk (2010), waarbij sommige adolescenten druk ervaren vanuit hun peers om seks te hebben. Zij noemden dit als een van de redenen om seks te hebben, 'dat je achter loopt als je nog geen seksuele ervaring hebt'. Druk vanuit peers tegen het hebben van seks leverde geen aantoonbaar verband effect op. Adolescenten die druk ervoeren om geen seks te hebben, hebben zich niet vaker van hun seks debuut onthouden dan adolescenten die deze druk niet ervoeren. Wellicht had deze discrepantie met de literatuur voor een groot deel met een cultuurverschil te maken. Druk van vrienden met betrekking tot het onthouden van seks ontstond vaak in bepaalde culturele en religieuze milieus waarbij seks voor het huwelijk als onaanvaardbaar werd beschouwd (Haglund, 2006). In onder andere Amerika, waar veel onderzoek naar seksueel debuut heeft plaatsgevonden, werd seks voor het huwelijk vaak gezien als risicogedrag en werden interventies ontwikkeld gericht op onthouding van seks. In Nederland werd minder druk gelegd op onthouding en bestond er over het algemeen een veel open houding rond seksualiteit (de Graaf & Rademakers, 2009). Dit kan mogelijk een verklaring bieden voor ontbreken van een effect.

De gevonden resultaten dienen geïnterpreteerd te worden binnen de beperkingen van dit onderzoek. Ten eerste was er sprake van een secundaire analyse. De data waarmee de onderzoeksvragen werden beantwoord, zijn oorspronkelijk verzameld ten behoeve van het onderzoek van Reitz (2004). Door het gebruik maken van een bestaande dataset waren de onderzoeksinstrumenten niet specifiek afgestemd op de onderzoeksvraag. Seksueel debuut is gemeten met slechts één item, waarbij geen duidelijke definitie was gegeven wat verstaan werd onder seksueel debuut. Dit liet ruimte tot interpretatie voor de respondenten. Daarnaast werden bij het meten van de verschillende concepten de termen 'vrienden' en 'klasgenoten' wisselend gebruikt. Hiermee is het discutabel of er bij alle concepten hetzelfde gemeten is. Verder is er gebruik gemaakt van zelfrapportagevragenlijsten, wat sociaal wenselijke antwoorden kan opleveren (Baarda, 2009).

Als laatste is de generaliseerbaarheid matig. Door gebruik te maken van data verzameld in slechts drie Nederlandse scholen was er sprake van een beperkte diversiteit van respondenten binnen de steekproef. Daarnaast was 90% van respondenten van Nederlandse afkomst, wat maakt dat dit onderzoek niet representatief is voor adolescenten van andere nationaliteiten, waar wellicht andere peerinvloeden gelden.

Een sterk punt binnen dit onderzoek is de longitudinale opzet. Bij de vier concepten: druk van peers om risicogedrag te vertonen of te weerstaan, te participeren in en te conformeren aan de peergroep, is er uit de resultaten van de extra analyses gebleken dat er een hoge correlatie is tussen de gevonden resultaten in wave 2 en wave 3. Dit geeft een gunstig beeld van de interne validiteit. Daarnaast zijn voor het meten van de concepten betrouwbare vragenlijsten gebruikt. Door het gebruik van bestaande vragenlijsten die betrouwbaar gebleken zijn in eerdere onderzoeken, wordt de validiteit verhoogd. Tot slot is er gebruikt gemaakt van een ruime steekproef. Om een betrouwbaarheidsmarge van 5% te bereiken is minstens een steekproef van 300 personen nodig (Baarda, 2009) en hieraan is voldaan.

De bevindingen uit dit onderzoek kunnen aanknopingspunten bieden voor voorlichtingsprogramma's voor adolescenten in Nederlandse situatie. Volgens het onderzoek van De Graaf en collega's (2008) is de meest gegeven boodschap van Nederlandse ouders 'dat je pas seks moet hebben als je er klaar voor bent'. Dit brengt het risico met zich mee, dat er vanuit gegaan wordt dat jongeren zelf goed kunnen bepalen of ze klaar zijn voor hun seksueel debuut, terwijl jongeren op dit punt behoorlijk onzeker kunnen zijn (Graaf, de et al., 2008). Uit de gevonden resultaten van dit onderzoek is gebleken dat verschillende peerfactoren van invloed kunnen zijn op deze beslissing. Verder blijkt er bij de jongeren lang niet altijd sprake te zijn van adequate kennis over seksualiteit en anticonceptie en zijn er misvattingen en angsten die kunnen leiden tot het nemen van seksuele risico's. Verreweg de meeste jongeren geven volgens Neef en van Dijk (2010) aan dat er meer goede voorlichting

gegeven moet worden rondom de risico's van seksueel gedrag. Hierbij is genoemd dat er naast kennis ook aandacht moet worden besteed aan praktische handvatten en vaardigheden. Seksueel weerbaar gedrag vraagt een complex geheel van (sociale) vaardigheden, gevoeligheden en strategieën (Neef & van Dijk, 2010). Interventies kunnen meer gericht worden op de gevonden peerinvloeden. Adolescenten bewust maken van deze invloeden, kan leiden tot een meer bewuste keuze tot het maken van seksueel debuit. De gevonden resultaten kunnen ten gunste gebruikt worden door beleidsmakers met betrekking tot seksuele vorming op middelbare schalen en in behandelinstututen.

Een belangrijke aanbeveling voor verder onderzoek is om de invloed van druk vanuit peers om risicogedrag te vertonen op seksueel debuit verder te onderzoeken. Dit concept toonde in vergelijking met de andere concepten een hoge voorspellende factor. Aangezien de druk om seksueel actief te worden volgens Clasen & Brown (1985) toe neemt met de leeftijd, is het interessant om de concepten gedurende meer dan twee waves te meten. Verder dient er verder onderzocht te worden of er andere interactie-effecten zijn dan sekse. Verschil in cultuur, opleiding, woonplaats en woonomgeving hebben mogelijk ook effect op de peers waarmee een adolescent in contact komt en kunnen mogelijk tot andere uitkomsten leiden. Onderzoek naar mogelijke interactie-effecten, kunnen als effect hebben dat interventies meer op maat gemaakt worden voor verschillende groepen adolescenten. Als laatste dient onderzoek zich te richten op een bredere kader dan alleen seksueel debuit. Ook overige vormen van seksueel contact kunnen beïnvloed worden door peerinvloeden en vormen een onderdeel van gezond seksueel gedrag.

Samenvatting

Doelstelling: Dit onderzoek probeerde een antwoord te vinden op de vraag of verschillende peerconcepten als voorspeller kunnen dienen voor seksueel debuit. Hiervoor is gebruik gemaakt van een bestaande longitudinale dataset van 470 Nederlandse adolescenten van 13 tot en met 17 jaar. Ook is het interactie-effect van sekse onderzocht. **Methoden:** De participanten komen van drie middelbare scholen en vulden jaarlijks vragenlijsten in. Alleen wave 2 en 3 zijn gebruikt voor deze analyses. De steekproef bestond uit 52% meisjes en 48% jongens en 90% van de participanten is van Nederlandse afkomst. De vijf voorspellers binnen de context van peerrelaties in wave 2 waren: de kwaliteit van de relatie met peers, sociaal aanvaard voelen, druk van peers om risicogedrag te vertonen, druk om zich te conformeren en participeren in de peergroep en de mate van contact met peers. De uitkomst variabele was seksueel debuit dat een jaar later gemeten is in wave 3. **Resultaten:** De kans op het maken van seksueel debuit nam toe met de ervaren druk van peers om te participeren in risicogedrag, druk van peers om te participeren en de mate van omgang van peers. Er was geen interactie-effect van sekse met betrekking tot dit verband. **Conclusies:** Druk van peers om te participeren in risicogedrag, druk van peers om te participeren en de mate van omgang met peers waren significante positieve voorspellers voor het maken van seksueel debuit voor Nederlandse adolescenten. De bevindingen van dit onderzoek kunnen eventueel worden gebruikt voor voorlichtingsprogramma's voor adolescenten. De onderzoeksresultaten waren beperkt generaliseerbaar naar alle Nederlandse adolescenten. Een belangrijke aanbeveling voor verder onderzoek was om de invloed van druk van peers om te participeren in risicogedrag op seksueel debuit verder te onderzoeken omdat dit een sterke voorspeller is voor seksueel debuit.

Sleutelwoorden: Longitudinaal – Adolescenten – Peer relaties - Seksueel debuit

Literatuurlijst

- Abbott, D. A., & Dalla, R. L. (2008). 'It's a choice, simple as that': Youth reasoning for sexual abstinence or activity. *Journal of Youth Studies, 11*, 629-649. doi: doi:10.1080/13676260802225751
- Akers, R. L. (1998). *Social learning and social structure*. Boston: Northeastern University Press.
- Ali, M., & Dwyer, D. S. (2011). Estimating peer effects in sexual behavior among adolescents. *Journal of Adolescence, 34*, 183-190. doi:10.1016/j.adolescence.2009.12.008
- Allen, J. P., Porter, M. R., & McFarland, F. C. (2006). Leaders and followers in adolescent close friendships: Susceptibility to peer influence as a predictor of risky behavior, friendship instability, and depression. *Development and Psychopathology, 18*, 155-172. doi:10.1017/S0954579406060093
- Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 16*, 427-453. doi:10.1007/BF02202939
- Aspy, C. B., Vesely, S. K., Tolma, E. L., Oman, R. F., Rodine, S., Marshall, L., & Fluhr, J. (2010). Youth assets and delayed coitarche across developmental age groups. *Journal of Early Adolescence, 30*, 277-304. doi:10.1177/0272431609333297
- Atkins, R., & Hart, D. (2008). The under-controlled do it first: Childhood personality and sexual debut. *Research in Nursing & Health, 31*, 626-639. doi: 10.1002/nur.20288
- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek! 1^e druk*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

- Babalola, S. (2004). Perceived peer behavior and the timing of sexual debut in Rwanda: A survival analysis of youth data. *Journal of Youth and Adolescence*, *33*, 353-363. doi:0047-2891/04/0800-0353/0
- Barnes, G. M., Hoffman, J. H., Welte, J. W., Farrell, M. P., & Dintcheff, B. A. (2007). Adolescents' time use: Effects on substance use, delinquency and sexual activity. *Journal of Youth and Adolescence*, *36*, 697-710. doi:10.1007/s10964-006-9075-0
- Beadnell, B., Wilsdon, A., Wells, E. A., Morison, D. M., Gillmore, M. R., & Hoppe, M. (2007). Intrapersonal and interpersonal factors influencing adolescents' decisions about having sex: A test of sufficiency of the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, *37*, 2840-287. doi:10.1111/j.1559-1816.2007.00285.x
- Berten, H. A. A. (2010). *Jongeren en seksualiteit; Een structurele benadering in context- en peer invloedseffecten in de adolescentie*. (Unpublished doctoral dissertation). Faculteit van politieke en sociale wetenschappen, Universiteit Gent. Retrieved from <http://biblio.ugent.be/input/download?func=downloadFile&fileOID=966810>
- Bogensneider, K., Wu, M., Raffaelli, M., & Tsay, J. (1998). Parent influences on adolescent peer orientation and substance use: The interface of parenting practices and values. *Child Development*, *69*, 1672-1688. doi:10.1111/j.1467-8624.1998.tb06184.x
- Brendgen, M., Wanner, B., & Vitaro, F. (2007). Peer and teacher effects on the early onset of sexual intercourse. *American Journal of Public Health*, *97*, 2070-2075. doi:10.2105/AJPH.2006.101287
- Brown, B. B., Clasen, D. R., & Eicher, S. A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, *22*, 521-530. doi:10.1037/0012-1649.22.4.521

- Burack, R. (1999). Teenage sexual behavior: Attitudes towards and declared sexual activity. *The British Journal of Family Planning*, 24, 145-148. Retrieved from http://apps.isiknowledge.com.proxy.library.uu.nl/full_recors.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=2&SID=Q24B3dLhEpFee8Jn7dD&page=1&doc=1
- Carlson, W., & Rose, A. J. (2007). The role of reciprocity in romantic relationships in middle childhood and early adolescence. *Merril-Palmer Quarterly*, 53, 262-290.
doi:10.1353/mpq.2007.0008
- Cense, M., & van Dijk, L. (2010). *Niet zomaar seks: jongeren over seks en grenzen*. Rutgers Nisso Groep, Utrecht. Retrieved from: www.rutgersnissogroep.nl/productenendiensten/onderzoekspublicaties/onderzoekspublicaties-1/downloadbare-publicaties-in-pdf/niet-zomaar-seks-def.pdf
- Clasen, D. R., & Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 14, 451-468.
doi:10.1007/BF02139520
- Connolly, J., Furman, W., & Konarski, R. (2000). The role of peers in the emergence of heterosexual romantic relationships in adolescence. *Child Development*, 71, 1395-1408. doi:0009-3920/2000/7105-002
- Crockett, L. J., Raffaelli, M., & Shen, Y. (2006). Linking self-regulation and risk proneness to risky sexual behavior: Pathways through peer pressure and early substance use. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 503-525. doi:10.1111/j.1532-7795.2006.00505.x
- DeGaston, J. F., & Weed, S. (1996). Understanding gender differences in adolescent sexuality. *Adolescence*, 31, 217-231. Retrieved from <http://web.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/detail?hid=7&sid=c37066ed-13e7-4736-8957>

- De Graaf, H., Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25^e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.
- De Graaf, H., & Rademakers, J. (2009). 'Seks in de groei', update anno 2009: *Recentelijk wetenschappelijke inzichten in de seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen*. Rutgers Nisso Groep, Utrecht. Retrieved from:
www.rutgersnissogroep.nl/productenendiensten/onderzoekpublicaties/onderzoekpublicaties-1/downloadbare-publicaties-in-pdf/seks-in-de-groei-update-anno-2009.pdf
- De Jong, J. D., & van Gemert, F. H. M. (2010). Een studie naar groepsdruk. Reeks Criminologie: VU Criminologie, Amsterdam. Retrieved from:
<http://hdl.handle.net/1871/1277>
- Dekovic, M. (1996). *Vragenlijst naar contact met leeftijdgenoten (VCL)*. Intern rapport: Universiteit Utrecht.
- Dekovic, M., & Noom, M. J. (1996) *Vragenlijst hechting aan ouders en leeftijdgenoten – adolescentenversie (VHOL-A)*. Intern rapport: Universiteit Utrecht.
- De Neef, M., & van Dijk, L. (2010). Achtergronden van inadequaate anticonceptie bij jongeren. Rutgers Nisso Groep: Utrecht. Retrieved from:
<http://www.rutgersnissogroep.nl/productenendiensten/onderzoekpublicaties/onderzoekpublicaties-1/downloadbare-publicaties-in-pdf/anticonceptiefalen.pdf>
- DiLorio, C., Dudley, W. N., Soet, J. E., & McCarty, F. (2004). Sexual possibility situations and sexual behaviors among young adolescents: The moderating role of protective factors. *The Journal of Adolescent Health: Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 35, 528-538. doi:10.1016/j.adohealth.2004.02.013
- Drew, L., Berg, C., & Wiebe, D. (2010). The mediating role of extreme peer orientation in the relationship between adolescent-parent relationship and diabetes management. *Journal of Family Psychology*, 24, 299-306. doi:10.1037/a0019352

- Duck, J., & Fortey, K. (2003). The same yet different: The role of distinctiveness in adolescent conformity. *Australian Journal of Psychology*, *55*, 41-45. Retrieved from <http://www.cgi-bin/journal/ebscoft?issn=00049530&an=11892858>
- Friedlander, L. J., Connolly, J. A., Pepler, D. J., & Craig, W. M. (2007). Biological, familial, and peer influences on dating in early adolescence. *Archives of Sexual Behavior*, *36*, 821-830. doi:10.1007/s10508-006-9130-7
- Fulgini, A., & Eccles, J. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Developmental Psychology*, *29*, 622-632. doi:10.1037//0012-1649.29.4.622
- Fulgini, A. J., Eccles, J. S., Barber, B. L., & Clements, P. (2001). Early adolescents' peer orientation and adjustment during high school. *Developmental Psychology*, *37*, 28-36. doi:10.1037/0012-1649.37.1.28
- Goldstein, S., Davis-Kean, P., & Eccles, J. (2005). Parents, peers, and problem behavior: A longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Developmental Psychology*, *41*, 401-413. doi:10.1037/0012-1649.41.2.401
- Haglund, K. (2006). Understanding sexual abstinence in African American teens. *Journal of Maternal/Child Nursing*, *31*, 86-92. doi: 10.1097/00005721-200603000-00006
- Halpern-Felsher, B. L., Kropp, R. Y., Boyer, C. B., Tschann, J. M., & Ellen, J. M. (2004). Adolescents' self-efficacy to communicate about sex: Its role in condom attitudes, commitment, and use. *Adolescence*, *39*, 443-45. Retrieved from http://elsevier.com/wps/find/journaldescription.cws_home/622849/description#description
- Harton, C. H., & Latané, B. (1997). Social influence and lifestyle attitudes. *Journal of Research and Attitudes*, *7*, 197-220. doi:10.1207/s15327795jra0702_5

- Henrich, C. C., Kathryn, A., Brookmeyer, M. A., Schrier, L. A., & Shahar, G. (2005). Supportive relationships and sexual risk behavior in adolescence: An ecological-transactional approach. *Journal of Pediatric Psychology, 31*, 286-297.
doi:10.1093/jpepsy/jsj024
- Hipwell, A. E., Keenan, K., Loeber, R., & Battista, D. (2010). Early predictors of sexually intimate behaviors in an urban sample of young girls. *Developmental Psychology, 46*, 366-378. doi:10.1037/a0018409
- Jaccard, J., Blanton, H., & Dodge, T. (2005). Peer influences on risk behavior: An analysis of the effects of a close friend. *Developmental Psychology, 41*, 135-147.
doi:10.1037/0012-1649.41.1.135
- Kandel, D., & Davies, M. (1982). Epidemiology of depressive mood in adolescents. *Archives of General Psychiatry, 39*, 1205-1212. Retrieved from <http://archpsyc.ama-assn.org.proxy.library.uu.nl/cgi/content/abstract/39/10/1205?>
- Kim, K., Conger, R., Lorenz, F., & Elder, G. (2001). Parent-adolescent reciprocity in negative affect and its relation to early adult social development. *Developmental Psychology, 37*, 775-790. doi:10.1037/0012-16-49.37.6.775
- Kinsman, S. B., Romer, D., Furstenberg, F. F., & Schwarz, D. F. (1998). Early sexual initiation: The role of peer norms. *Pediatrics, 102*, 1185-1192. doi:10.1016/1054-139X(96)81181-5
- Kreager, D. A., & Staff, J. (2009). The sexual double standard and adolescent peer acceptance. *Social Psychology Quarterly, 72*, 143-164.
doi:10.1177/019027250907200205
- Laflin, M. T., Wang, J., & Barry, M. (2008). A longitudinal study of adolescent transition from virgin to nonvirgin status. *Journal of Adolescent Health, 42*, 228-236.
doi:10.1016/j.jadohealth.2007.08.014

- Larson, R., & Richards, M. (1991). Daily companionship in late childhood and early adolescence: Changing developmental contexts. *Child Development, 62*, 284-300. doi:10.1111/j.1467-8624.1991.tb01531.x
- Lashbrook, J. T. (2000). Fitting in: Exploring the emotional dimension of adolescent peer pressure. *Adolescence, 35*, 747-757. Retrieved from <http://web.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/pdfviewer/pdfviewer?hid=12&sid=50bdf0e9-9054-41f3-983a-80382b5cb284%40sessionmgr10&vid=2>
- Lefkowitz, E. S., Boone, T. L., & Shearer, C. L. (2004). Communication with best friends about sex-related topics during emerging adulthood. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 339-351. doi:10.1023/B:JOYO.0000032642.27242.cl
- Little, C. B., & Rankin, A. (2001). Why do they start it? Explaining reported early-teen sexual activity. *Sociological Forum, 16*, 703-729. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/684830>
- Maxwell, K. A. (2002). Friends: The role of peer influence across adolescent risk behaviors. *Journal of Youth and Adolescence, 31*, 267-277. doi:10.1023/A:101549331685
- Mayeux, L., Sandstrom, M. J., & Cillessen, A. H. N. (2008). Is being popular a risky proposition? *Journal of Research on Adolescence, 18*, 49-74. doi:10.1111/j.1532-7795.2008.00550.x
- Meschke, L. L., Zweig, J. M., Barber, B. L., & Eccles, J. S. (2000). Demographic, biological, psychological, and social predictors of the timing of first intercourse. *Journal of Research on Adolescence, 10*, 315-338. doi:10.1207/SJRA1003_5
- Michels, T. M., Kropp, R. Y., Eyre, S. L., & Halpern-Felsher, B. L. (2005). Initiating sexual experiences: How do young adolescents make decisions regarding early sexual activity? *Journal of Research on Adolescence, 15*, 583-607. doi:10.1016/0090-4295(92)90211-E

- Nada Raja, S., McGee, R., & Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 471-485. doi:10.1007/BF01537898
- Okonkwo, P. I., Fatusi, A. O., & Ilika, A. L. (2005). Perception of peers' behavior regarding sexual health decision making among female undergraduates in Anambra State, Nigeria. *African Health Sciences*, 5, 107-113. Retrieved from <http://www.ajol.info/index.php/ahs>
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feeling of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental psychology*, 29, 611-621. doi: 0012-1649/93/\$3.00
- Prinstein, M. J., Meade, C. S., & Cohen, G. L. (2003). Adolescent oral sex, peer popularity, and perceptions of best friends' sexual behavior. *Journal of Pediatric Psychology*, 28, 243-249. doi:10.1093/jpepsy/jsg012
- Reitz, E. (2004). *Problem behavior during early adolescence and child, parent, and friend effects: A longitudinal study*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Romer, D., Black, M., Ricardo, I., Feigelman, S., Kaljee, L., & Galbraith, J. (1994). Social influences on the sexual-behavior of youth at risk for HIV exposure. *American Journal of Public Health*, 84, 977-985. doi:10.2105/AJPH.84.6.977
- Rosenthal, S. L., Von Ranson, K. M., Cotton, S., Biro, F. M., Mills, L., & Succop, P. A. (2001). Sexual initiation: Predictors and developmental trends. *Sexually Transmitted Diseases*, 28, 527-532. Retrieved from <http://ovidsp.tx.ovid.com.proxy.library.uu.nl/sp-3.3.1a/ovidweb.cgi?>
- Santor, D. A., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual

- attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 163-182.
doi:10.1023/A:1005152515264
- Schalet, A. T. (2000). Raging hormones, regulated love: Adolescent sexuality and the constitution of the modern individual in the United States and the Netherlands. *Body and Society*, 6, 75-105. doi:10.1177/1357034X00006001006
- Selikow, T., Ahmed, N., Flisher, A. J., Mathews, C., & Kukoma, W. (2009). I am not “umqwayito”: A qualitative study of peer pressure and sexual risk behavior among young adolescents in Cape Town, South Africa. *Scandinavian Journal of Public Health*, 37, 107-112. doi:10.1177/1403494809103903
- Sieving, R. E., Eisenberg, M. E., Pettingell, S., & Skay, C. (2006). Friends' influence on adolescents' first sexual intercourse. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 38, 13-19. doi:10.1111/j.1931-2393.2006.tb00054.
- Skinner, S. R., Smith, J., Fenwick, J., Fyfe, S., & Hendriks, J. (2008). Perceptions and experiences of first sexual intercourse in Australian adolescent females. *The Journal of Adolescent Health: Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 43, 593-599. doi:10.1016/j.jadohealth.2008.04.017
- Smiler, A. P. (2008). “I wanted to get to know her better”: Adolescent boys' dating motives, masculinity ideology, and sexual behavior. *Journal of Adolescence*, 31, 17-32.
doi:10.1016/j.adolescence.2007.03.006
- Smits, J. A. E., & Vorst, H. C. M. (1982). *Schoolvragenlijst voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs (SVL): Handleiding voor gebruikers*. Nijmegen: Berkhout.
- Udell, W., Sandfort, T., Reitz, E., Bos, H., & Dekovic, M. (2010). The relationship between early sexual debut and psychosocial outcomes: A longitudinal study of Dutch adolescents. *Archives of sexual behavior*, 39, 1133-1145. doi:10.1007/s10508-009-9590-7

- Upadhyay, U. D., & Hindin, M. J. (2006). Do perceptions of friends' behaviors affect age at first sex? Evidence from Cebu, Philippines. *The Journal of Adolescent Health: Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 39, 570-577.
doi:10.1016/j.jadohealth.2006.03.004
- Wallace, S. A., Miller, K. S., & Forehand, R. (2008). Perceived peer norms and sexual intentions among African American preadolescents. *AIDS Education and Prevention: Official Publication of the International Society for AIDS Education*, 20(4), 360-369.
doi:10.1521/aeap.2008.20.4.360
- Wetherhill, R. R., Neal, D. J., & Fromme, K. (2010). Parents, peers, and sexual values influence sexual behavior during the transition to college. *Behavioral Science*, 39, 682-694. doi:10.1007/510508-009-9476-8
- Wheeler, S. B. (2010). Effects of self-esteem and academic performance on adolescent decision-making: An examination of early sexual intercourse and illegal substance use. *Journal of Adolescent Health*, 47, 582-590.
doi:10.1016/j.jadohealth.2010.04.009
- Whitbeck, L. B., Conger, R. D., Simons, R. L., & Kao, M. Y. (1993). Minor deviant behaviors and adolescent sexual-activity. *Youth & Society*, 25, 24-37. doi:
doi:10.1177/0044118X93025001002
- Zimmer-Gembeck, M. J. (1998). Negotiation and reorganization of peer relationships during adolescence: The emergence of romantic relationships and quality of peer relationships. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 59, 4217-4263. Retrieved from <http://journalseek.net/cgi-bin/journalseek/journalsearch.cgi?field=issn&query=0419-4217>

Zimmer-Gembeck, M. J., Siebenbruner, J., & Collins, A. W. (2004). A prospective study of intraindividual and peer influences on adolescents' heterosexual romantic and sexual behaviour. *Archives of Sexual Behavior*, 33, 381-394. doi:0004-0002/04/0800-0381/0